

Pædagogik mellem det almene og det særlige

Redaktionelt forord

Redaktionelt forord

Dette temanummer handler om de samspil, der opstår i pædagogikken, institutioner og praksisser mellem det almenpædagogiske og det social- og specialpædagogiske, og de former for grænsedragninger, der også bliver trukket derimellem. Der er kulturelt og historisk skiftende syn på, hvornår, hvordan og for hvem noget er alment eller særligt, og til de spørgsmål knytter sig ofte normer, værdier og følelser. Forståelser og tilgange til det almenpædagogiske og det social- og specialpædagogiske forandrer sig over tid. Som en del af aktuelle politiske, pædagogiske og økonomiske kampe og forhandlinger bliver der lagt op til at (gen)tænke, hvordan det almene og det særlige spiller sammen. Det er et tilbagevendende spørgsmål, hvordan samspil mellem det almene og det særlige skal være, og hvor grænser mellem dem skal trækkes.

Der er fx af trivselskommission, forældrekommission og i den bredere offentlighed i dansk kontekst rejst debat om, hvad der er brug for, for at børn og unge trives og har det godt, og hvad der kan mindske mistrivsel. Trivsel ses som en samfundsmæssig udfordring og ikke kun et anliggende for den enkelte skole, den enkelte daginstitution, de enkelte forældre eller den enkelte. Dette er alt sammen tendenser, der udfordrer de almene pædagogiske praksisser og opgaver – både i forhold til ressourcer og rammevilkår, men også i forhold til syn på, hvad der er et godt og normalt børne- og ungeliv. Dette omfatter også genbesøg af, om de politikker og former for daginstitutioner, uddannelsesvæsen og fritidsinstitutioner vi har, nu også er gode (nok) for alle. Der bliver debatteret hvilke (ny)skabelser af politikker, institutioner- og praksisser, der er brug for nu og fremover. Der har samtidig med årtiers inklusionsdagsordner længe været fokus på, at flere børn og unge skal forblive indenfor almene daginstitutioner samt skole- og fritidstilbud for at modvirke segregering, og hvad det betyder for dem som voksne borgere. De foranderlige – og dog også ind imellem stive – grænser mellem det almene og det særlige har betydning for pædagogisk faglighed og for pædagogiske vidensformer, funktioner og opgaver, som ofte fremstår komplekse og dilemmafyldte.

Artiklen kan findes på
<https://tidsskrift.dk/FPPU>
DOI: 10.7146/fppu.v10i1.168259

Pædagoger tildeles fx tillægstitler såsom inklusionspædagoger, inklusionsvejledere og ressourcepædagoger. Det er alt sammen titler og arbejdsfunktioner, der viser, hvordan der i daginstitutioner og i uddannelses- og fritidsinstitutioner har været fokus på at udvikle inkluderende

Der er kulturelt og historisk skiftende syn på, hvornår, hvordan og for hvem noget er alment eller særligt, og til de spørgsmål knytter sig ofte normer, værdier og følelser

pædagogiske miljøer. Fælles for de pædagogiske tiltag er et skifte fra en forståelse af, at udfordringer og problemer ikke bor i den enkelte (barnet eller den unge), men derimod bliver til i kontekster. Dette omfatter, at pædagogiske tiltag rettes mod at skabe forandringer gennem fællesskaberne, organisationsformerne, m.m. og dermed deltagelsesbetingelserne. De social- og specialpædagogiske tilgange og praksisser bliver samtidig en del af de almene dagtilbud – både i form af programmer (fx Nest), artefakter (piktogrammer, "time timer"-ur), tegn til tale mv. På skoleområdet, og især siden Folkeskolereformen i 2013, dukker tiltag op, fx "mellemformer", som også her forskyder grænserne mellem det almene og det særlige. Det er tiltag, hvor pædagogers arbejde og pædagogisk faglighed anses som vigtige i det stadigt tættere samarbejde på tværs af fagområder og sektorer.

Indenfor tema bringes der seks artikler, der tematiserer pædagogiske muligheder, udfordringer og dilemmaer i grænselandet mellem det almene og det særlige og den betydning, det får for pædagoger, børn, unge, forældre og borgere i de daglige pædagogiske praksisser, rytmer og institutionsformer.

I temanummerets første artikel: "Nest – en gøgeunge i daginstitutionens rede" sætter forfatterne Rikke Brown, Bianca Rosvang Christensen, Malene Hvolris & Maja Plum fokus på, hvordan det såkaldte Nest-program, som kan forstås som en mellemform, tillægges betydning og indgår i hverdagens institutionelle strukturer. Med afsæt i feltarbejder i to forskellige daginstitutioner og gennem institutionelle og kulturanalytiske optiker fremanalyserer forfatterne, hvordan Nest-programmet indgår gennem særlige måder at opdele tid, organisere arbejdsgange og indretning af rum. Denne curricularisering af tid og

socialt omgangsformer snarere bidrager til fastholdelse af institutionel orden end til åbninger for tilpasninger og anderledeshed blandt børn.

I temanummerets anden artikel undersøger Hanne Hede Jørgensen, Henriette Blomgren, Anette Boye Koch & Helle Marie Skovbjerg i artiklen: "Fra sårbarhed til ressourcer i legeeksperimenter – når en alment pædagogisk tilgang skaber trivsel for 'særlige' børn" børns trivsel gennem en ressourceorienteret forståelse af leg. Med afsæt i legeeksperimenter fra forskningsprojektet TRoLD viser forfatterne, hvordan børn kan finde egne måder at deltage i leg på - i eget tempo og på egne præmisser. Analysen peger på, at trivsel træder frem i børns særegne og meningsfulde engagement med materialer og omgivelser. Samtidig udfordres et mangelorienteret børnesyn til fordel for et blik på barnets potentialer. Artiklen bidrager med viden om, hvordan pædagogiske rammer kan synliggøre og understøtte hvert barns unikke deltagelse i leg.

Erik Hygum og Lise Jönsson Koumaditis har bidraget med artiklen "Indenfor, på kanten af eller udenfor - børnefællesskaber i vuggestuen". Ud fra en strukturel – relationel analyse viser forfatterne, hvordan sociale zoner omfatter deltagelseskoder, der præger børnefællesskaber. Dette indebærer, hvordan disse zoner er medstrukturerende af hvordan børn bevæger sig mellem forskellige børnefællesskaber. De peger på, at der er brug for en mangfoldighed i forståelser af børnefællesskaber for at bane vejen for flere perspektiver på børns deltagelsesmuligheder.

Temanummerets fjerde artikel: "Pædagogisk faglighed i udsatte boligområder" af Cristina Munck, Vibe Larsen og Ditte Tofteng tematiserer

pædagogisk faglighed i daginstitutioner i udsatte boligområder, hvor almen- og socialpædagogik flettes i en sammenhængende praksis. Forfatterne viser, at pædagoger konstant balancerer mellem at støtte det enkelte barns særlige behov og sikre inklusion i det brede børnefællesskab. Denne faglighed er situeret og relationel, og den udfolder sig på trods af politisk stigmatisering og problematisering af bestemte sociale grupper, herunder familier med etnisk minoritetsbaggrund. Samlet set argumenterer forfatterne for, at det almene og det særlige gensidigt forudsætter hinanden for at skabe ligeværdige muligheder for alle børn.

Artiklen "At være "tilpas syg" og "tilpas dygtig" – når inklusionslogikker skaber ekskluderende praksis på pædagoguddannelsen" af Lisbeth Nielsen undersøger ordningen 'nedsat tid' i praktik på pædagoguddannelsen. Ordningen skal sikre rimelige tilpasninger for studerende med funktionsnedsættelser, hvilket de igennem handicapkonventionen har ret til. Analysen viser at ordningen er forbundet med udfordringer, idet studerende må performe deres funktionsnedsættelse på en specifik måde, der passer til systemets forventninger. Nielsen konkluderer at det vil kræve et skifte i fokus fra at individualisere og patologisere de studerendes behov til at se de rimelige tilpasninger som et kollektivt ansvar, der reelt giver de studerende med funktionsnedsættelser bedre betingelser for at gennemføre deres uddannelse med fokus på læringsudbytte.

Tim Vikær Andersen har bidraget med temanummerets sjette og sidste artikel: "At forestille sig selv i fremtiden: Unge i specialpæda-

gogiske grundskoletilbud og transitionens uvisse landskab". Artiklen er baseret på kvalitative interviews med unge i specialpædagogiske grundskoletilbud. I artiklen belyser Tim Vikær Andersen, hvordan unge i de tilbud oplever deres transitionsprocesser til ungdomsuddannelse og beskæftigelse, og især på hvilke måder de balancerer mellem normalitetsforventninger, selvfrestillinger og adgangsbetainger. Her viser forfatteren, hvordan konturer af "mulige selv" for de unge ikke kun udspringer af deres individuelle forestillingsevne, men især også formes i mødet med institutionelle praksisser.

Udenfor temanummer bringer vi Nanna Haandbæk Schmidts artikel: "Civilsamfundet kan ikke gribe, når det offentlige slipper" handler om velfærdssamfundet og de processer der er i spil, når frivillige og velfærdsprofessionelle samarbejder om centrale omsorgsopgaver. Artiklen tager udgangspunkt i et samarbejde mellem en dansk kommune og en civilsamfundsorganisation om frivilligdrivne netværkscaféer for udsatte borgere. Artiklen er bygget op som en montage, der inddrager empiriske fragmenter og teori om giftig gæld og moralsk stress i den danske velfærdsstat. Montagen belyser, hvordan de velfærdsprofessionelle og de frivillige oplever samarbejdet. Schmidt konkluderer at både professionelle og frivillige i praksis kan have svært ved at gennemskue og indfri forventninger til samarbejdet, hvilket kan skabe følelser af usikkerhed, utilstrækkelighed og bekymring for om de gør (sam)arbejdet godt nok. Dette indebærer risiko for følelsen af at "brænde ud", både for de professionelle og de frivillige. Artiklen er et tankevækkende bidrag til diskussionen om civilsamfundets involvering i løsningen af centrale udfordringer på velfærdsområdet.